

TARTU ÜLIKOOL
RAKE

EESTI MEESTE HOIAKUTE JA KÄITUMISE UURING: TERVIS, HARIDUS, TÖÖHÕIVE, RÄNNE JA PERELOOME

Lühikokkuvõte
Jaanuar 2015

RIIGIKANTSELEI

Eesti tuleviku heaks

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Uuringu tellis Eesti säästva arengu komisjon koostöös riigikantseleiga. Uuring on valminud Euroopa Sotsiaalfondi kaasrahastamisel.

Uuringu koostas Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE ja Tartu Ülikooli teadlased.

Uuringu autorid: Aivi Themás, RAKE, analüütik

Mare Ainsaar, TÜ sotsiaalpoliitika õppetooli juhataja, perepoliitika ekspert

Kadri Soo, TÜ sotsiaalpoliitika õppetooli lektor, riskikäitumise, seksuaaltervise ja peresuhete ekspert

Anneli Uusküla, TÜ epidemioloogia professor, terviseala ekspert

Häli Tarum, TÜ doktorant, rändekäitumise ekspert

Reigo Hendrikson, TÜ sotsiaalpoliitika õppetooli statistik, valimiekspert

Marek Sammul, RAKE, analüütik

Aivi Themás, RAKE, analüütik

Triinu Arak, RAKE, assistent

Kerly Espenberg, RAKE, projektijuht

Uku Varblane, RAKE, projektijuht

Uuringu autorid soovivad tänada säästva arengu komisjoni liikmeid ja Eili Lepikut, kes oli suureks abiks uuringu protsessis.

RAKE on võrgustikutüüpi rakendusuringute keskus. Meie missiooniks on tõsta teadmisel põhineva otsustamise osakaalu Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse parimaid valdkonnaeksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustik hõlmab kõiki TÜ sotsiaalteadlasi ning meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

Kontaktandmed: Lossi 36-124, 51003, Tartu

<http://www.ec.ut.ee/rakendusuringud>

KOKKUVÕTE

Uuringu **eesmärgiks** oli läbi viia laiaulatuslik küsitlus Eesti 16–54-aastaste meeste hulgas, nii et tulemused on üldistatavad kõigile Eesti meestele. Esmakordne Eesti meeste uuringu küsitlus toimus 2014. a. septembrist detsembrini. Uuringu valimisse kuulus 4800 16–54-aastast Eestis elavat meest, kasutuskõlblikke vastuseid laekus 2056, uuringule vastamise määr oli 44,5%. Uuringu tellis Eesti säästva arengu komisjon koostöös riigikantseleiga. Uuring on valminud Euroopa Sotsiaalfondi kaasrahastamisel ja selle viisid läbi Tartu ülikooli teadlased ning TÜ sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskus RAKE. Käesolev uuringuraport annab esmase kirjeldava ülevaate uuringu tulemustest ega sisalda üldjuhul üksikute küsimuste põhjalikku analüüsi. **Uuringu peamiseks tulemuseks on küsitlusandmeid sisaldav andmebaas**, mis võimaldab hiljem süvitsi analüüsida Eesti meeste pereloomu käitumist ja selle seost hariduse, töö, tervise, rändekäitumise ning väärtushinnangutega, samuti võrrelda tulemusi teiste varasemalt läbiviidud uuringutega. Andmebaas kuulub riigikantseleile, kes edaspidi koordineerib andmete kasutamist.

Kolmandik meestest oli küsitluse ajal ametlikult abielus, kolmandik vabas kooselus ning ligikaudu kolmandik meestest olid vallalised. Vene emakeelega mehed elavad eesti emakeelega meestest sagedamini ametlikus abielus ning eesti emakeelega mehed vene emakeelega meestest sagedamini vabas kooselus. Püsipartner leitakse enamasti 34. eluaastaks. **Partneri valikul peavad mehed kõige olulisemaks armastust, partneri iseloomu ja head seksuaalset sobivust.** Küllaltki olulisteks teguriteks on ka partneri intelligentsus, ühised väärtused ja partneri potentsiaalne edukus lapsevanemana. **Oma paarisuhtega on rahul 59% püsisuhtes** (st kas abielus või vabas kooselus) **olevatest meestest**, kolmandik on paarisuhtega pigem rahul. Paarisuhtega rahulolu ei erine abielus või vabas kooselus olevate meeste puhul. **Püsisuhtes olnud mehed on oma elu jooksul koos elanud peamiselt ühe partneriga** (62%) ning veerand kahe partneriga. Kauem on partneriga koos elanud maapiirkonnas elavad mehed ja eesti emakeelega mehed.

Eesti mehed peavad parimaks enam kui kahe lapsega perekonda ja soovivad ka endale sellist peret. Kahte last soovib 48% meestest ja kolme last 34% meestest. **Rohkem lapsi soovivad endale vanemad, tervemad, maapiirkonnas elavad ja välismaal elamise kogemusega mehed.** Rohkem lapsi soovivad mehed peavad tähtsaks kindlat partnerlussuhet, armastust, lapsi, neile on tähtis ka enesetäiendamine ja elukestev õpe, ühiskondlik aktiivsus, laste kasvatamine, isikliku elamispinna olemasolu, avaliku elu tegelaseks olemine ja tervislikud eluviisid. Parim vanus esimese lapse saamiseks on meeste arvates naistel 24–25 eluaastat ning meestel 26–27 eluaastat.

Vaid 3% meestest ei soovinud üldse isaks saada. **Meeste otsust lapsi saada või adopteerida mõjutavad kõige enam majanduslik toimetulek, töökoha säilimine, elupaik ja lastehoiu võimalused.** Kõige enam nimetati laste puudumise põhjuseks muret kindla töökoha (63%), elukoha või elamistingimuste (66%) ja majandusliku toimetuleku (60%) pärast, samuti sobiva partneri puudumist (51%). Laste saamise soov edaspidi sõltub juba olemasolevate laste arvust (kui on vähe, siis soovitakse tulevikus enam), nooremad soovivad enam, kui suhted lapsepõlvkodus olid paremad, siis soovitakse julgelt lapsi, välismaal elamine julgustab samuti lapsi tahtma, samuti hea tervis, parem haridus ja tööandja toetav suhtumine.

Pooltel Eesti 16–54-aastastest meestest on olemas bioloogilised lapsed. Viiendik meestest on isa ühele ja viiendik meestest kahele lapsele. Kolme ja enama bioloogilise lapsega mehi on vähe. Enam on bioloogilisi lapsi vanematel meestel, neil, kes elavad maapiirkonnas, ja neil, kellel on parem tervis. Samas hindasid enamate lastega mehed oma majanduslikku olukorda kehvemaks. Laste kasvatamise kogemus (sh bioloogilised lapsed, lapsendatud lapsed, partneri lapsed) saabub enamasti pärast 24. eluaastat, **kõige sagedamini saadakse isaks 25. ja 44. eluaasta vahel.** Laste sünd on üldjuhul isade jaoks soovitud sündmus. Ligikaudu igal kümnendal mehel on elus olnud perioode, mil ta on soovinud last, kuid see pole regulaarse seksuaalelu korral õnnestunud ühe aasta (12 kuu) jooksul. Viljatuse probleeme kogenud meestest on ligikaudu pooled abi saamiseks pöördunud arsti poole.

Enamus meestest on palgatöötajad. Meeste tööaeg ühes nädalas suureneb vanuse kasvades ning lastega mehed töötavad keskmiselt rohkem kui lasteta mehed. Peamine elatusallikas on Eesti meestel töötasu. Vaid nooremate meeste hulgas, kes pole veel iseseisvat elu alustanud või alles õpivad, on suure osakaaluga vanemate või sugulaste toetus. Kõige sagedamini nõustusid töötavad mehed väidetega, et tööandja arvestab nende isikliku- ja pereeluga ning võimaldab vajadusel tööajast ära küsida ning tööandja soodustab nii emade kui isade perekohustuste täitmist võrdselt. Kahe kolmandiku töötavate meeste hinnangul väärtustatakse nende töökohas ka töötajate peresid. **Kõige enam pooldasid mehed väidet, et pere toimetulek on pere asi, aga ühiskond peab kindlustama lastega peredele keskmise toimetuleku.** 75%-l meestest on võimalus vajadusel saada abi laste kasvatamisel või hoidmisel.

Alates 18. eluaastast on välismaal elanud 26% kõigist 18–55-aastastest Eesti meestest, sh vähemalt ühe aasta on oma elu jooksul välismaal elanud 18% meestest. Kõrgharidusega (sh rakenduslik kõrgharidus, bakalaureuse, magistri ja doktorikraad) meestest iga kolmas ning kutse- või keskharidusega meestest iga neljas on alates 18. eluaastast välismaal elanud. **Välismaal elamise ajal on meeste peamiseks tegevuseks olnud töötamine.** Välismaale elama minnes oli meeste jaoks kõige olulisemateks põhjusteks soov silmaringi avardada ja uusi kogemusi saada ning soov teenida suuremat töötasu. Vene emakeelega meestel oli välismaale minemise oluliseks põhjuseks ka see, et Eestis puudusid neil tulevikuväljavaated või ei olnud neil Eestis tööd. **Kõigist välismaal elanud meestest 58% arvas, et välismaal elamine ei mõjutanud nende pereelu või partnerlussuhet.**

16–55-aastaseid mehi, kes sooviks tulevikus välismaale elama minna on 43%. Välismaale minemise soov on suurem just nooremate meeste hulgas. Kõige sagedamini (27%) soovivad mehed välismaale elama minna kauemaks kui aastaks, kuid mitte alatiseks. Välismaale elama minnes plaanib sinna alatiseks jääda kümnendik eesti emakeelega meestest ning 29% vene emakeelega meestest. **Kõige sagedamini soovitakse välismaale elama minna, et teenida suuremat palka.** Lapsed võtaks välismaale elama minemise plaaniga meestest kaasa pooled lastega meestest, kusjuures vene emakeelega lastega mehed võtaksid lapsed välismaale kaasa sagedamini kui eesti emakeelega lastega mehed.

Suurem osa meestest, eelkõige aga vanemad ja kooselus olevad mehed, **on oma seksuaallega rahul.** Keskmiselt alustati sugueluga 17-aastaselt. Valdav enamik meestest tunneb seksuaalset kiindumust naiste vastu ning on olnud vahekorras ainult naistega. 3% meestest on andnud teada bi- või homoseksuaalsetest suhetest. Kolmandik meestest või nende partneritest ei kasutanud viimase seksuaalvahekorra ajal rasestumisvastaseid vahendeid. Enamasti oli vahendite kasutamata jätmise põhjuseks soov saada last või rasestumise võimatus. Ligi 40% meeste puhul oli rasestumisvastaste vahendite mittekasutamise põhjuseks nende puudumine või nende kasutamise peale mittemõtlemine.

Riskantne seksuaalkäitumine on Eesti meeste hulgas üsna levinud. **Umbes veerand meestest on otsinud endale interneti teel seksuaalpartnerit ning olnud temaga ka vahekorras.** Rohkem on sellise kogemusega mehi 25–34-aastaste ja vene või muu emakeelega meeste hulgas. **Juhupartnereid on olnud umbes igal kolmandal mehel,** ligi pooled neist ei ole kasutanud kunagi või mitte kõikidel kordadel juhuttavaga vahekorras olles kondoomi. Ka tasu eest seksuaalsuhted ei ole väga marginaalne nähtus. 2% meestest on olnud ise tasu eest seksuaalvahekorras. Iga kümnes mees on pakkunud raha vms kellelegi teisele seksuaalvahekorras olemise eest.

Päris paljud Eesti mehed on (viimasel aastal) käitunud ka muidu riskantselt ning enda tervist ja elu ohustavalt. **Enam kui iga neljas mees on tarvitanud alkoholi kaks või enam korda nädalas, kolmandik meestest on igapäevased suitsetajad. Ligi pooled meestest on tarvitanud elu jooksul narkootilisi aineid¹,** sealhulgas 12% on teinud seda ühel korral, 29% mõnel korral ning pea iga kahekümnes mees peab ennast sagedaseks narkootikumide tarvitajaks. **Iga seitsmes mees on juhtinud autot pärast alkoholi pruukimist ning peaaegu iga neljas on käinud joobes olekus ujumas.** Nooremates vanuserühmades, v.a 16–17-aastased, on märgatavalt enam riskantselt käitunud mehi kui vanemates vanusegruppides. Ainult sagedasi alkoholipruukijaid on enim vanemate meeste seas. Tähelepanuväärne on ka, et eesti emakeelega mehed käituvad oluliselt enam riskantselt kui muu emakeelega meesterahvad – eesti emakeelega meeste hulgas on rohkem narkootiliste ainete tarvitajaid ja joobes autot juhtinud mehi. Samuti käituvad riskantselt partnerita ja alaealiste lastega mitte kooselavad mehed, nende hulgas on rohkem narkootiliste ainete tarvitajaid, joobes autot juhtinud ja joobes ujumas käinud mehi.

Kõige rohkem puutuvad mehed kokku füüsilise vägivallega (66%), märgatavalt vähem on vaimset vägivalda kogenuid (38%). Vanematesse vanuserühmadesse kuuluvate meeste seas on märgatavalt enam lapsepõlves füüsilist vägivalda kogenuid kui nooremate (alla 25-aastaste) meeste hulgas. Uuring näitab, et mehed võivad langeda ka seksuaalvägivalla ohvriks, kuigi seda kogemuste arv on väga väike. **Enamasti kogetakse vägivalda lapsepõlves või noorukieas. Iga kümnes mees on olnud ise paarisuhtes vägivaldne,** kusjuures muu emakeelega mehed rohkem kui eesti emakeelega mehed. Meeste hulgas, kelle leibkonnas on mõni alaealine laps, on veidi rohkem paarisuhtevägivalda toimepannud mehi kui nende hulgas, kes ei ela koos alla 18-aastaste lastega. Üldiselt mehed taunivad naise suhtes vägivalda kasutamist. Hoolimata sellest, et valdav enamik mehi peab naise löömise eest vastutavaks meest ennast, kalduvad paljud süüdistama naist vägivalda esilekutsumises oma vale käitumisega. Eesti emakeelega mehed võrreldes mõnda teist keelt rääkivate meestega süüdistavad vähem naist vägivalda esilekutsumises ning peavad mehi rohkem juhtunus vastutavaks.

Kaks kolmandikku meestest hindab oma tervist heaks või väga heaks, 28% hinnangul pole nende tervis ei hea ega halb. Tõsisid või olulisi depressiooni sümptomeid (MHI-5 \leq 52) esineb viiendikul meestest. **Viimase aasta (12 kuu) jooksul on arsti (sh perearst, muu eriarst) külastanud või arstiga konsulteerinud 77% meestest ning haiglaravil viibinud 11% meestest.** Küsitlusele eelnenud aasta (12 kuu) jooksul külastas perearsti kaks kolmandikku meestest, pooled meestest külastasid hambaarsti (52%) ja pooled meestest mõnda muud eriarsti (56%). **40% meestest, kellel oli probleeme arstiabi saamisega, töid peamise takistustena välja, et nad saavad ise terveks, järjekorrad on liiga pikad või on arstiabi liiga kallis.**

¹ Need, kes vastasid küsimusele „Kas Te olete kunagi kasutanud narkootilisi aineid (narkootikume, sh kanep, kokaiin, herooin, LSD vmt)?“ jaatavalt (jah, ühel korral; jah, mõnel korral; jah, sageli).